

Μνήμων

Τόμ. 11 (1987)

Ελευθερίου Πρεβελάκη, Το Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας τον Νεωτέρου Ελληνισμού

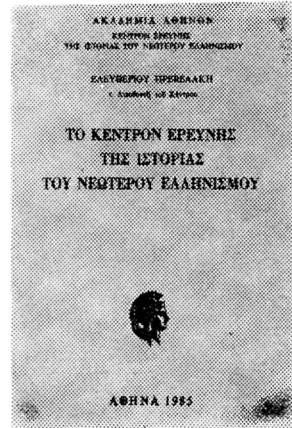
ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.617](https://doi.org/10.12681/mnimon.617)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΟΛΙΤΗΣ Α. (1987). Ελευθερίου Πρεβελάκη, Το Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας τον Νεωτέρου Ελληνισμού. *Μνήμων*, 11, 349–351. <https://doi.org/10.12681/mnimon.617>

Ελευθερίου Πρεβελάκη
Το Κέντρο Ερεύνης
της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού
Έκδοση της Ακαδημίας Αθηνών
Αθήνα 1985
102 σελ.

Η δημόσια παρουσίαση των ερευνών και των προγραμμάτων ενός ερευνητικού κέντρου σε αυτοτελή τόμο φανερώνει μια βούληση επικοινωνίας με την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα: η γνωστοποίηση επιτρέπει από τη μια να επωφεληθούν οι ενδιαφερόμενοι από τα όσα έχουν πραγματοποιηθεί, κι από την άλλη να κρίνουν, να αποτιμήσουν την πορεία που συντελέστηκε.

Τόσο το σκεπτικό της ίδρυσης του Κέντρου αυτού (συντομογραφικά: KEINE) —που αποφασίστηκε στα κρίσιμα χρόνια της Κατοχής, αλλά στην ουσία άρχισε τη δράση του μόλις το 1962— όσο και η βούληση του πρώτου διευθυντή του, του κ. Ελευθερίου Πρεβελάκη, έστρεψε τον προσανατολισμό του προς τις εργασίες υποδομής: βιβλιογραφία, χρονολόγια, μικροφωτογραφίες αρχείων, που προγραμματίστηκαν με μια προοπτική ευρεία και μακρόπνοη, και πραγματοποιήθηκαν αθόρυβα —υπόγεια σχεδόν— αλλά ιδιαίτερα επίμονα. Έτσι το KEINE διαθέτει μιαν «Ιστορική βιβλιογραφία του Νεωτέρου Ελληνισμού», λεπτόλογα και μεθοδικά καταταγμένα, ένα «Χρονολόγιο γεγονότων του Β' παγκοσμίου πολέμου σχετικών με την Ελλάδα» και μια φιλομνημική εξαιρετικά πλούσια: ο «Συνοπτικός κατάλογος» της που παρατίθεται (στις σελ. 63 - 71) μόλις επιτρέπει στον αναγνώστη να ιδεαστεί τον πλούτο της· πρέπει να έχει κανείς προσωπική επαφή με το Κέντρο ή τους συντάκτες για να τον συλλάβει. Υποκαθιστά ουσιαστικά πολλά αρχεία του εξωτερικού που ενδιαφέρουν τον μελετητή της ιστορίας μας. Φωτοτυπίες και μια συλλογή χειρογράφων συμπληρώνουν το αρχειακό υλικό. Η εκδοτική δραστηριότητα του KEINE εξυπηρετεί κι αυτή τον ίδιο στόχο πρωτίστως, την υποδομή: έκδοση αρχειακού υλικού, αυτούσιου είτε σε περιλήψεις, καταλόγων και τα παρόμοια.

Από μια πρώτη άποψη λοιπόν, η ερευνητική λογική που υπηρετείται φαίνεται ολότιστα παραδοσιακή· κάτι δηλαδή διόλου απορριπτέο σ' έναν τόπο που η ιστορική επιστήμη διακρίνεται για τη σπασμοδικότητά της, για την έλλειψη παράδοσης—άλλο πράγμα η εγγενής συντηρητικότητα— για τον ευ-

καιριακό της χαρακτήρα. Ωστόσο προσεκτικότερη παρατήρηση αποκαλύπτει διαφορετικές διαστάσεις.

Το «χρονολόγιο» της Κατοχής λόγου χάρη. Βέβαια η τομή στο έτος της απελευθέρωσης (1940 - 1944) αφήνει να διαφανεί η βούληση να αποφευχθούν εμπλοκές σε πολιτικά επικίνδυνες περιόδους· όμως ακριβώς γιατί η ιστορία είναι ενιαία, από το αθώο χρονολόγιο μπορούν να προκύψουν ουσιαστικότερες προσεγγίσεις. Οπωσδήποτε η έρευνα αυτή αφορά την πλησιέστερη — όσο ξέρω — χρονικά περίοδο της ιστορίας μας που έχει προγραμματιστεί από επίσημο ερευνητικό κέντρο, και δεν είναι λίγο αυτό.

Αλλά ακόμα πιο βαθιά ανανέωση, στο μεθοδολογικό επίπεδο αυτή τη φορά, αποτελεί η μικροφωτογράφιση αρχαικών σειρών που βρίσκονται στο εξωτερικό, και η δημοσίευση καταλόγων ή «επιτομών» τους. Γιατί οδηγεί με διαφορετικό τρόπο στην προσπέλαση του υλικού, οδηγεί προς την ενσωμάτωση της πληροφορίας στο πλαίσιο της — προς μια καθολικότερη γνώση, δηλαδή. Έχουμε συνηθίσει να αναζητούμε τό έγγραφο, το γεγονός· η οπτική που προσφέρουν οι σειρές του KEINE υποδεικνύουν την ανάγκη να μελετήσουμε το πολυμιγές σύνολο. Περνάμε έτσι και σε μεγαλύτερες διάρκειες, αλλά κυρίως στην αναζήτηση της λογικής της ίδιας της πηγής: έννοιες απαραίτητες για τον ιστορικό.

Ωστόσο η ευπρόσδεκτη ετούτη στάση υπονομεύεται, νομίζω, από τη μονομέρεια των προγραμμάτων, και από την αφάνεια του υλικού υποδομής. Η αυστηρή προσήλωση όλων των ερευνητικών δυνάμεων του KEINE σε έργα υποδομής, η έλλειψη συνθετικών έργων από την προοπτική του, υποδεικνύει κάποια προσκόλληση σε μια «σταδιακή» αντίληψη της ιστοριογραφίας: πρώτα συγκεντρώνουμε το υλικό, έπειτα το ταξινομούμε, κ.ο.κ. Οι ερευνητές πρέπει να προσηλωθούν σε κάποιον ιερό μελλοντικό σκοπό, να μοχθήσουν τυφλά για το αύριο της ελληνικής ιστορίας. Όμως η ιστορική μέθοδος είναι ενιαία, συνάγουμε τις πηγές των εργασιών που οραματιζόμαστε· η πείρα έχει δείξει πόσο αναποτελεσματικοί γινόμαστε οι ίδιοι όποτε συγκεντρώνουμε αενάως δελτία για εργασίες που δεν βλέπουμε το τέλος τους — παίρνω τη λέξη και με τις δύο της σημασίες.

Το διαβλέπει άλλωστε κανένας στις εργασίες του Κέντρου όπως διαγράφονται στον απολογισμό αυτόν. Το πρόγραμμα της μικροφωτογράφισης αρχείων και της σύνταξης «επιτομών» με τον ορατό, έστω και απόμακρα, στόχο του, λειτουργεί πιο ικανοποιητικά — και το επίρρημα δεν αναφέρεται στην εσωτερική πραγμάτωση όσο στη χρηστική αποδοτικότητα. Ίσως μάλιστα κι εδώ ένας πιο αναλυτικός κατάλογος του υλικού να ήταν το πλουσιότερο σε αποτελέσματα επόμενο βήμα· και η έρευνα θα κέρδιζε, και το κύρος του Κέντρου. Αντίθετα το πρόγραμμα της βιβλιογραφίας παραμένει σε μια αφάνεια που μηδενίζει, θα έλεγα τους μόχθους που πιθανότατα θα έχουν επενδυθεί.

Νομίζω πως μια κάποιας μορφής δημοσίευσή του, όχι αναγκαστικά τυπογραφική, που θα του έδινε υπόσταση, θα το ζωογονούσε κιόλας.

Αλλά το ουσιαστικό κενό είναι στις συνθετικές εργασίες. Όχι τις ατομικές, του κάθε ερευνητή, που τις συντάσσει στις ελεύθερές του ώρες, παρά τις προγραμματισμένες, αυτές που σχεδιάζονται συλλογικά και πραγματοποιούνται συλλογικότερα, συχνά και με δάνειες δυνάμεις: με ερευνητές από τα αδελφά κέντρα της Ακαδημίας, λόγου χάρη, ή από τα πανεπιστήμια, ή από όπου αλλού, από ομάδες που συγκροτούνται, πραγματοποιούν την έρευνα και διαλύονται σε καινούριες συνθέσεις: η ελαστικότητα των δομών πρέπει νὰ θεωρηθεί απαραίτητος όρος για να αναζωπυρωθούν ερευνητικά κέντρα, πανεπιστήμια, ελεύθεροι σκοπευτές. Βέβαια την ευθύνη του προγραμματισμού την έχει μια επιτροπή ακαδημαϊκών — αν και, ας σημειώσουμε, διόλου πάρεργα, πως οι ερευνητές πληρώνονται από την πολιτεία, όχι από τους πόρους της Ακαδημίας Αθηνών. Ωστόσο αφού η Ακαδημία αποδέχθηκε την έκδοση αυτού του τομίδιου, αφού, πολύ περισσότερο, συγκατένευσε στο μικρόσχημο δημοσίευμα —επιτέλους ένα βιβλίο της που απευθύνεται σε θνητούς: τα άλλα απαιτούν ηράκλεια μυϊκή δύναμη για να χρησιμοποιηθούν— είναι σημάδι, ενδεχομένως, πως κάποιοι στέργουν τη θύραθεν κριτική.

ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ